

## ශාංගාර රසය

ඊ. ඒ. වික්‍රමසිංහ

ස්ත්‍රී-පුරුෂ කාය සංසර්ග රාගය සාමාන්‍ය බසෙහි "රති" නම් වේ. එය සාහිත්‍යයෙහි හා කලාවෙහි පෝෂිත වූ කල්හි "ශාංගාර රස" නම් වෙයි. මෙය සාහිත්‍යයෙහි හා කලාවෙහි ප්‍රධාන රසයකි. එහෙත් එය ප්‍රධාන ම රසය යි යන මතයක් මධ්‍ය කාලීන භාරතයෙහි පැවතිණ. ඓතිහාසික රුචිකත්වය සලකා මේ මතය මෙහි ලා විශ්ලේෂණය කෙරෙයි.

ශාංගාර රසය "රසපති, රසරාජ" ආදී විශේෂණ මගින් හඳුන්වන ලද්දේ සංස්කෘත ආචාර්යවරුන් විසින් නො වූවත්<sup>1</sup> භාරතීය කාව්‍ය විචාරයේ ආරම්භයේ පටන් ම ඔවුහු ඊට ඉහළ ම ගෞරවය හිමි කළහ. හරත මුනිවරයාගේ වචනවලින් කියතොත්, "යමක් කොතරම් පූජ්‍ය, පවිත්‍ර, ශාන්ත හා රමණීය වූවත් ඒ සියල්ල එසේ තිබිය දීත් එය ශාංගාරයට සම කළ හැකි වෙයි."<sup>2</sup> රුද්‍රටගේ මතයට අනුව "ශාංගාර රසය මගින් ජනිත කරන ප්‍රමෝදය හෝ ප්‍රහර්ෂය වැනි ප්‍රබෝධයක් හෝ ප්‍රහර්ෂයක් අත් කවර රසයකිනි දු ජනිත කළ නො හැකි ය. මේ මනෝ භාවය මුළු මහත් මානව වර්ගයා වසා ගෙන පැතිරෙන්නක් වන අතර එය වෘක්ෂලතා හා සත්ව ගණයාටත් වඩා මිනිසාට වැදගත් වෙයි. මේ මනෝ භාවයෙන් තොර කාව්‍යය අල්ප කාව්‍යයක් බවට පත් වෙයි. කවියෙකුට මෙය හිමි වීමට නම් ඔහු සතු ව විශේෂ දක්ෂතාවක් තිබිය යුතු ය."<sup>3</sup> ආනන්දවර්ධනගේ වචනයෙන් කියතොත් සියලු ම රස අතුරින් ඉතා මත් මධුර වූත්, ප්‍රමෝද ජනක වූත් රසය ශාංගාරය යි.<sup>4</sup>

ඉහත දක්වුණු ප්‍රකාශ මගින් ශාංගාර රසය අනෙක් සියලු රස අතර වක්‍ර ව උච්චතම ස්ථානයෙහි ලා සලකා ඇත. මේ අනුව බොහෝ දුරට සිතිය 'හැක්කේ' රස යන නාමය හුදෙක් ශාංගාර රසයට වෙන් කොට දුන් අතර එය වීර, කරුණ ආදී

අවශේෂ රස සියල්ලෙහි ම පදනම ලෙස පවා සැලකූ විද්වතුන් කණ්ඩායමක් සිටි බව යි. දැනට දක්නට ලැබෙන වාර්තා අනුව මේ සම්බන්ධයෙන් ප්‍රාමාණික සාක්ෂි ලෙස ඉදිරිපත් කළ හැකි ව ඇත්තේ හෝජරාජයන්ගේ සහ අග්නිපුරාණ කතුවරයාගේ ද මත පමණි.

**හෝජරාජගේ මත:**

හෝජරාජ නමැති සෞන්දර්යවාදියා රස යන නාමය හුදෙක් ශෘංගාරයට ම වෙන් කළ අතර චීර, කරුණ ආදී අනෙක් රස නවය ඔහු රස ලෙස නම් නො කරයි. ශෘංගාරය පෞරුෂයට හා ආත්මයට (පිළිවෙළින් අභංකාරයට සහ අභිමානයට) සමාන බව ඔහු අදහස් කරයි.<sup>5</sup> අභංකාරය (ආත්මය) යන පදය හෝජ හාවිත කරන අයුරින් ඉන් අදහස් කෙරෙනුයේ උඩඟුකම හෝ ගර්වය යි.<sup>6</sup> ඉන්-පෙන්නුම් කෙරෙනුයේ මිනිසෙකු තුළ ස්වකීය ආත්මයට ඇති ආභ්‍යන්තරික බැඳීමකි. මෙකී ආත්මය හා ස්වයං ආලය නිසා ඔහුගේ පෞරුෂය පුළුල් වන්නට පටන් ගනියි. සුන්දර තරුණියක මිනිසෙකු දෙස බැලුම් හෙළන විට, ඉන් ඔහු තුළ ලජ්ජාව, ආත්ම විශ්වාසය හා තමා ගැන ම කිසි යම් ආකාරයක ආදර හැඟීමක් ද පිබිඳෙන අතර ඔහු මහත් වේගයෙන් ප්‍රමෝදයට පත් වෙයි. මෙය ඉඳුරා ම අභංකාරයේ (ශෘංගාරයේ) ස්වභාවය වන අතර මෙහි දී ඔහු තුළ මහත් ප්‍රීතියක් හට ගෙන ඉන් ඔහු කුල්මත් වෙයි. තමා වාසනාවන්ත බව ඔහු සිතන්නට වෙයි: ඉන් මහත් සේ සැනීමට ද පත් වෙයි. තමා මිහිරි වූත් සියුමැලි වූත් ආදරයක් පිළිබිඹු කරන නිමිත්තක් බවට පත් වූ සේ සලකයි.

අහෝ අහෝ නමෝ මහාං - යදහං චිත්තීතෝනයා  
මුග්ධයා අස්තසාරංගතරලායන තේත්‍රයා

(ශෘංගාර ප්‍රකාශ)

(අහෝ සැප යි! අහෝ සැප යි!! මේ කත ම වෙත හෙළු ස්නිග්ධ බැල්ම ම මට ප්‍රණාමයකි. තැනි ගත් මුව පොව්වෙකුගේ සැලෙන දිගු දෑස ද මේ බඳු ය.)

මේ කියන ආත්මය ම ය රස නමින් හැඳින්වෙනුයේ. හෝජට අනුව රස යනු එක්තරා විත්ත ස්වභාවයක දී කාලානුරූප වන වේදනාව වැනි භාව මධ්‍යයේ පවා තමන්ගේ ම ආත්මීය භාව සන්තර්පණය කිරීම යි. පාඨකයා හෝ ප්‍රේක්ෂකයා ප්‍රමෝදයේ උච්චතම අවස්ථාව වූ ශාංගාරය කරා ළඟා කරවන්නේ එය බැවින් මේ අභංකාරය ම තවත් විදියකින් "ශාංගාරය" නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. එ බැවින් අනෙක් රස කිසිවක් නො ව අභංකාරය හෙවත් එහි පර්යාය. පදය වන ශාංගාරය ම පමණක් රස යන නමින් හැඳින්වීමටත් හෝජ උත්සුක වෙයි.<sup>8</sup>

මේ අදහස වඩාත් හොඳින් අවබෝධ කර ගැනීමට නම් රති, භාස ආදි භාවත්, අභංකාර (නැත හොත් ශාංගාර) සහ රති ආදිය අතර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාවත්, රස ගණන පිළිබඳ ව හෝජ දරන මතත් සලකා බැලීම අතිශයින් වැදගත් වෙයි.

භරත (රති ආදි) භාව අට රස ඉපදීමට පදනම් වන ස්ථායී භාව ලෙසත්, (නිර්වේද ආදි) භාව නිස් කූත රසය ප්‍රකාශයට පත් වන ආකාර වන සංචාරී භාව ලෙසත්, (ස්තම්භ ආදි) රසය ප්‍රකාශයට පත් කරන භාව අට සාන්වික භාව ලෙසත් නම් කරන අතර හෝජ මෙහි ලා භරත සමග එකඟ නො වෙයි. ඔහුට අනුව (8 + 33 + 8) මුළු භාව 49 ම සිද්ධීන් සහ අවස්ථා මත පදනම් වන ස්ථායී භාව හෝ සංචාරී භාව වීමට ඉඩ ඇති අතර, ඒ සියල්ලක් ම "සත්ව" නම් වූ මනසින් පැන නගින හෙයින් ඒ නිසා ම ඒ සියල්ල "සාත්වික" යන නමින් ද හැඳින්විය හැකි වෙයි.

ගින්නෙන් හට ගන්නා ගිනි දෑ ම එක් වීමෙන් පෙරළා ගින්න ම ඇති කරන්නේ යම් සේ ද ඒ ක්‍රමයට ම ඉහත සඳහන් සියලු ම භාව අභංකාරය තුළින් ජනිත ව ඒ සියල්ල එක් වීමෙන් පෙරළා අභංකාරය ම සංස්ථාපනය කරයි. අභංකාරය යන්න හරියට සක්විති රජෙකුට සමාන ය. භාව යනු ඔහුගේ වංශාධිපතියෝ වෙති. ඔවුන් ඔහු වටා අසුන් ගෙන සිටින අතර ඔවුහු රජුගේ මහානුභාවය තව තවත් වැඩි දියුණු කරති.<sup>9</sup>

හරන කරයේ ප්‍රකාශ කර සිටින මේ ස්ථායීභාව අට පමණක් නො ව අහංකාරය මගින් ඉහත සඳහන් මුළු මහත් භාව 49 ම අනෙක් සියල්ල වසා ගෙන පැතිරෙන අතර ඉන් කාව්‍යයේ හා නාට්‍යයේ වර්ත වන "විභාව" ආදියේ ආධාරය ඇති ව ඒවා පරිපූර්ණත්වය කරා ළඟා වන බවත්, ඉන් සහායාට කාව්‍යමය ශ්‍රීතිය ගෙන දීමෙහි සමත් වන බවත් හෝඡ විශ්වාස කරයි. ඉදින් මේවා "රස" නමින් හඳුන්වන්නේ නම් එය කෙරෙනුයේ නීතියක් වසයෙන් නො ව හුදෙක් අනුග්‍රහයක් වසයෙන් පමණි. සැබවින් ම කියතොත්, හේතු දෙකක් මත ඒවා "භාව" නම් වෙයි. පළමු කොට ම හෝඡ විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද රස පිළිබඳ ඉහත දැක්වුණු අර්ථ නිරූපණයට එය පිළිතුරු නො දෙයි. දෙවනු ව ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය (ව්‍යාපාර) මගින් ඒවා රස, එනම්, අහංකාර යනු කුමක් දැයි පැහැදිලි කරලීමෙහි ලා සහාය වෙයි. භාව සහ රස අතර පැහැදිලි වෙනසක් නො මැත. භාව පවතින්නේ භාව විෂයක අත්දැකීම් (භාවනා පථ) රාජ්‍යය තුළ වන අතර, රස යනු එය ඉක්මවා යන්නකි. හෝඡ පිළිගන්නේ 'අහංකාර' (ශාංගාර) නමැති එක ම රසයක් පමණි. භාව (රති ආදිය) මගින් අත්‍යයන්ට ශ්‍රීතිය බෙදා දීම 'රස' යනුවෙන් නම් කළ යුතු නම්, වක්‍රව කියතොත් ඒ අනුව සියලු ම භාව ශ්‍රීතිය ගෙන දීමෙහි සමත් වන හෙයින් ඒ භාව සියල්ල රස යනුවෙන් නම් කළ හැකි අතර ඒවායේ සංඛ්‍යාව එවිට හතලිස් නවයක් වනු ඇති බව ඔහු තව දුරටත් පවසයි.<sup>10</sup>

හෝඡරස කොටස් තුනකට බෙදා ඇත.

1. මිනිසා තුළ පවත්නා මුල් බැස ගත් අහංකාරය (රූපාහංකාර)
2. 'රස' යන නාමය (උපචාර වසයෙන්) භාව 49 ට හිමි අතිවිශිෂ්ටත්වයට (පරප්‍රකර්ෂතා) පැවරීම
3. භාව-රති (ආලය), භාස (රසිකතාව), උත්සාහ (බලවත් ළැදිකම) ආදිය ප්‍රේමන් (ආදරය) බවට විකාසනය කිරීම. හෝඡ ප්‍රේමන් රස නමින් තුන් වන කාණ්ඩයක් ද නම් කර ඇත.

ඉහත දැක්වුණු සාකච්ඡාවේ හරය පහත දැක් වේ: මිනිසාගේ ආත්මයෙන් පැන නගින භාව 49 ම විභාව ආදියේ සහාය ද ඇති ව කාච්ඡ නිර්මාණයක් හෝ නාට්‍යයක් මගින් විස්තර කළ විට හෝ නාට්‍යාකාරයෙන් ප්‍රකාශ කළ විට එමගින් සහාදයාගේ ආත්මය පුබුදුවයි. එනම්, එහි බලය (ශක්තිය) වැඩි කරයි. ඔහුගේ මතයට අනුව "අහංකාර" නමැති වචනය රස හා ශාංගාර යන දෙකට ම පර්යාය පදයකි. රස යන්න අහංකාර යන්නට පර්යාය පදයකි යන මතය දරමින් ඔහු මානව හෘදය ව්‍යවච්ඡේදනය කළේ ය. **බ්‍රහ්මදාරණ්‍යක උපනිෂද්හි** එන ප්‍රකාශයකට අනුව (ආත්මනස්තු කාමායා සර්වප්‍රියං භවති)<sup>12</sup> ආදරය, දුක, සම්ච්චලය, අනුරාගය, තරභව, පිළිකුල, පුදුමය, භය, උදාසීනත්වය වැනි මිනිසා විසින් අනෙක් අයට පෙන්වන භාවයන්ගෙන් සැබවින් ම අදහස් කෙරෙනුයේ ස්වයං - පන්තෝෂය (පිනවීම) පමණි. හෝෂ විසින් විෂයට ම ආවේණික අර්ථයෙන් භාවිත කළ "අහංකාර" හෙවත් "අහිමාන" යන පදයෙන් පෙන්නුම් කෙරෙනුයේ මේ කියන පිනවීම, ස්වයං - ආලය ම ය යන්නය. අහංකාරය යනු ක්ෂණික ව ම රති ආදියෙහි ප්‍රභවය මෙන් ම ඒවායේ ඒකරාශී වීම ද වෙයි. කාච්ඡයෙහි ශ්‍රේෂ්ඨතම අරමුණ වනුයේ මේ අහංකාරය ප්‍රබෝධ කිරීම හා එය පිනවීම ද වෙයි.

ඉහත දැක්වුණු නවතම සංකල්පය නිසැක ව ම කාච්ඡ විචාරය හා මනෝ විද්‍යාව යන ක්ෂේත්‍ර සඳහා හෝෂ විසින් ප්‍රදානය කරන ලද පෙර නො වූ විරූ දායකත්වයකි. හරත ආදීන්ගේ රස සංකල්පය "ලෝකෝත්තර ආත්මාදය" හැඟවීමට සමත් වෙයි. එහෙත් "සුබාහිමාන: රස:" යන හෝෂගේ මතයට අනුව මේ ආත්මාදය පෙන්වා දීමට අමතර ව එම ආත්මාදයේ මූලික නිදානය රස නමැති මේ සොම්නස ලෙස ද දක්වා ඇත. එබැවින් වක්‍ර ව වුවත් අහංකාරය රසයට සමාන කොට දැක්වීම යෝග්‍ය වෙයි. එහෙත් පහත දැක්වෙන නිරුක්තිය පදනම් කොට "යේන ශාංගාරීයතේ (ගම්‍යතේ) ඉති ශාංගාර:" (එනම්, ළඟා වන පරමෝත්කර්ෂය) ශාංගාරය නමින් හැඳින්වෙන අතර එ මගින් "ශාංගාරය" යන පදය අහංකාරය හෝ රසයේ සමානාර්ථ පදයක් ලෙස පිළිගැනීම අප නො මග යවනසුලු කරුණක් වෙයි. ඊට

හේතුව ශාංගාර යන්තෙහි සාම්ප්‍රදායික අර්ථය වන රති (ආලය) යන්න උසස් තැනට නැංවීම නො සලකා හැරීමක් එහි දී සිදු වීම යි. සැබවින් ම කියතොත් මේ නිරුක්තිය දීමට හේතුව පක්ෂග්‍රාහිත්වය යි. ශාංගාරය රසයන්ගේ (භාවයන්ගේ) පදනම හා ඒවායේ හ්‍රමණ කේන්ද්‍රය ලෙස ද විශ්වාස කළ ආචාර්යවරුන් කණ්ඩායමකට හෝඡ පක්ෂපාතී ව සිටියේ ය. එබැවින් එක් අතකින් ඔහු මේ නිරුක්තිය මගින් එය පුළුල් අර්ථයෙන් රසවලට සමාන සේ පිළිගත් නමුදු අනෙක් අතින්, එය සියලු ම රසවල පදනම විය යුතු යැයි ප්‍රකාශ කළේ ය. ඔහුගේ අදහසට අනුව හරත සහ අනෙකුත් ආචාර්යවරුන් ද එකඟ වුණු පරිදි ශාංගාර, භාසා ආදී රසයන්ට අතිශයින් අවශ්‍ය වන්නා වූ එක ම මූලාංගය රතිය ම පමණක් වෙයි. නිදසුන් වසයෙන්, අනුරාගයට නැඹුරු වුණු මිනිසෙක් ප්‍රේම හරිත හැභිම්චලින් යුක්ත තැනැත්තෙකු ලෙසත්, යුද්ධයට බලවත් කැමැත්තක් දක්වන මිනිසෙක් යුද්ධකාමී තැනැත්තෙකු ලෙසත් සලකනු ලැබේ. මේ අන්දමට ම කෝපය, පරිභාසය ආදී භාවයන්ගෙන් පිරි තැනැත්තෝ ද සලකනු ලැබෙත්. ආචාර්යවරුන් කණ්ඩායමක් අතර බල පැවැත්වුණු අගතිගාමිත්වයක් (පක්ෂග්‍රාහිත්වයක්) හේතු කර ගෙන ශාංගාරයට මේ කරම් පුළුල් පදනමක් දෙනු ලැබූ අතර, එය සියලු ම භාවයන්ගේ ප්‍රභවය ලෙස උච්ච ස්ථානයකට නැංවීම ඔවුන්ගේ පරමාර්ථය විය. මේ අන්දමට ම වීර රසයට පක්ෂපාතී ආචාර්යවරයෙක් රක්ෂත්සාහී (ප්‍රේමයට අතිශයින් ළැදි තැනැත්තා), අමර්ෂෝත්සාහී (කෝපයට අතිශයින් ළැදි තැනැත්තා), පරිභාසෝත්සාහී (පරිභාසයට අතිශයින් ළැදි තැනැත්තා) ආදී වසයෙන් ඒ ඒ අය උදක් ම පොළඹවයි. අනතුරු ව, ශාංගාර අභංකාර රස සහ ප්‍රේමන් යන පද හතරට ම පර්යාය පදයක් ලෙස ශාංගාරය ගැනීම හෝඡගේ පැත්තෙන් බලන විට මෙන් නො ව ඊට වඩා අපූර්ව චිත්තනයක් වුවත් එය පක්ෂග්‍රාහිත්වය හඟවයි. එමෙන් ම ව්‍යාකූල කිරීම සම්බන්ධයෙන් ද ඔහු වග කිව යුතු ය.

හෝඡ අභංකාර හෝ රස කාණ්ඩ තුනක් ඇතැයි පිළිගනියි. එනම්:

1. මිනිසා තුළ ආත්මය මුල් බැස ගෙන තිබීම (රූථාභංකාරතා).

- 2. ආදරය ආදී මුළු මහත් භාව 49 ම රස වසයෙන් කෙළින් ම නො කියා නම් කිරීම:
- 3. හරත සහ අනෙක් අය කළාක් මෙන් ශාංගාර රසය ප්‍රේමන් රසයෙහි අඩංගු කිරීම.

අහංකාර නම් වූ ඒකවාචී සහජ බුද්ධිය සියල්ලෙහි මූල ය යි කියා සිටී ඔහුට මෙසේ අනෙකුත් ආචාර්යවරුන් ඉදිරිපත් කළ තොරතුරු සමස්තය ම ඇති තරම් දුරට ඉහත කාණ්ඩවල ඇතුළු කිරීමට නිසැක ව ම හැකි විණි. එහෙත් අහංකාරය නමැති මූලාංගය හැර මුල් කාණ්ඩ දෙකෙහි දක්නට ලැබෙන අමුතු නව්‍ය අංගයක් නැත.

පළමු වන කාණ්ඩයේ ඇති මුල් බැස ගැනීම පිළිබඳ සංකල්පය හරත සහ අනෙකුත් ආචාර්යවරුන්ගේ "වාසනා" යන්නට සමාන ය.

දෙ වැනි කාණ්ඩය මගින් භාව සහ අභිමාන (රස) අතර ද පූර්වාපර සම්බන්ධයක් පවතින බව හෝඡ පිළිගෙන ඇත. එහෙත් හරත පෙන්වා දෙන තල මර මරා කෑමේ ක්‍රියාව සහ අනුභව කිරීමෙන් පසු ලබන ප්‍රීතිය (ආස්වාද) අතර ද ඇති කාල අන්තරය තුළ ද මෙ වැනි සම්බන්ධයක් ඇති බව අපට දක්නට ලැබෙයි. මෙ කී දෙ වැනි කාණ්ඩය මගින් සංචාරී භාවයන්ගේ සහ සාත්වික භාවයන්ගේ ශ්‍රේණිත්වය ද වක්‍ර ආකාරයට "රස" ලෙස හෝඡ නම් කර ඇත. එහෙත් ඔහුගේ මේ සංකල්පය ම වුවත් මුළුමනින් ම නවතම එකක් නො වේ. ඊට හේතුව හරත සහ අනෙක් අය විසින් ද ප්‍රධාන වසයෙන් සංචාරී භාව මුල් කොට බිහි වන ප්‍රීතිය පිළිගනු ලැබීම යි. එහෙත් පැහැදිලි කිරීමේ පහසුව තකා ඔවුහු එය 'රස' වෙනුවට 'භාව' යනුවෙන් නම් කළහ.

මී ළඟට සියලු ම රස ඇතුළත් කළ ප්‍රේමන් අඩංගු තුන් වන කාණ්ඩය සලකා බලමු. එහෙත් ඉහත දක්වන ලද අයුරු එය 'කාණ්ඩ පාක්ෂිකත්වය' (කාණ්ඩ අගතිය) හඟවයි. හෝඡගේ මතය පිළිගනු ලැබූ කල්හි කුමන ශාස්ත්‍රයක විෂය කරුණුවල වුව ද වර්ගීකරණයක් අනවශ්‍ය වනු ඇත.

**නිගමනය:**

1. නිසැක ව ම, අපගේ සියලු ම හැඟීම්වල ප්‍රභවය අහංකාරය ලෙස පිළිගත හැකි ය. එය සියලු ම භාවයන්ගෙන් සෑදී ඇති මූලාංගයක් වන අතර එය ඊට හිමි අග්‍රස්ථානය කරා එළඹුණු කල්හි 'රස' යන නමින් ද හැඳින්වීමට ඉඩ තිබේ.
2. 'යේන ශාංගා රීයතේ ඉති ශාංගාර:' යන නිරුක්තිය පදනම් කොට ගෙන ශාංගාර යන්න රස යන්නට පර්යාය පදයක් ලෙස පිළිගත හැකි අතර, ගමයයෙන් හෝ දුරස්ථ ලෙස 'අහංකාර' යන්න ලෙස ද ගත හැකි ය.
3. 'ශාංගාර' යන්න ප්‍රේමන් යන්නට සමානාර්ථ පදයක් ලෙස පිළිගන්නා හෝජගේ මතයට අපි එකඟ නො වෙමු. එ මෙන් ම ඒ හේතුව නිසා, සියලු ම රසවල (භාවවල) පදනම ශාංගාර හෝ රති ලෙස සැලකීමටත් මෙසේ ඒ සියල්ලක් ශාංගාරයේ සීමාව තුළට ඇතුළු කිරීමටත් අපි එකඟ නො වෙමු.

ශාංගාරයට අනෙක් රස ඉක්ම වූ ආධිපත්‍යය හෝ ශ්‍රේෂ්ඨත්වය (විශිෂ්ටත්වය) ඇති බවක් ඔප්පු කිරීම සඳහා හෝජ කිසිදු වෑයමක් නො දරූ බව අවසාන වසයෙන් සඳහන් කිරීම අවශ්‍ය වෙයි.

**අග්නිපුරාණ කතුවරයාගේ මත:**

අග්නිපුරාණ කර්තෘගේ මත ද සෑම අතින් ම වාගේ හෝජගේ මතවලට සමාන ය. ආත්ලාදය (සොම්නස) අතිශ්‍රේෂ්ඨ ප්‍රාණය කරම් ම පැරණි ය. ආත්ලාදය (විදීම) 'රස' හෝ 'වෛතන්‍ය වමන්කාර' නමින් හැඳින්වෙයි. රස හෝ වමන්කාරය විකාසනය වීම හැඳින්වෙනුයේ අහංකාර යන නමිනි. අහංකාරය අභිමානය උපදවයි. අභිමානය රති (ආලය) උපදවයි. මේ ආලය ව්‍යභිචාරිභාව ආදිය සමග එක් වූ කල්හි එය ශාංගාර, භාසා, කරුණ ආදී වසයෙන් හැඳින්වේ. පිළිවෙළින් මේවායේ ස්ථායිභාවයන්ගෙන් වඩාත් ශක්තිමත් වන, මේවා රති හෝ ශාංගාර යන අනෙක් ඒවාට වඩා වෙනස් අංග වෙයි.<sup>13</sup> හරත



ලෙසින් ම වුවත් ශාංගාර, රෝද, වීර සහ අද්භූත යන රස හතර මූලික රස ලෙස පිළිගනිමින් අග්නිපුරාණයේ කතුවරයා ඒවායේ ප්‍රභවය රති පමණක් ම සේ සලකයි. රතියේ ස්වරූප හතරක් ඇත. රාග (ඇලීම), තෙක්ෂණ්‍ය (වේගය), අවස්ථම්භ (ගර්වය) සහ සංකෝච (පැකිළීම) යි. මේවා පිළිවෙලින් ශාංගාර, රෝද ආදී ඉහත දැක්වූ රස හතර උපදවයි. එම හතරෙන් පිළිවෙලින් භාසා, කරුණ, අද්භූත සහ භයානක යන රස උපදී.<sup>14</sup>

රති ආදී භාව 49 හි ප්‍රභවය අනංකාරය ලෙස හෝෂ සැලකූ අතර අග්නිපුරාණ කතුවරයා මේ ක්‍රමයෙහි ඇති තවත් පුරුකක් හඳුන්වා දුන්නේ ය. එනම්, ආත්මය ආදරය උපදවන අතර ආදරය අනෙක් රස උපදවයි යන්න යි. අග්නිපුරාණ කතුවරයා අනංකාර සහ අභිමාන අතර මෙන් ම අභිමාන හා රති අතරත් පවතින 'හේතුඵල සම්බන්ධය' ගැන කෙළින් ම සඳහන් කරයි. එහෙත් හෝෂ අනංකාර, අභිමාන සහ ශාංගාර ද සමානාර්ථ ගන්නාක් මෙන් සලකන අතර ඒ කෙසේ වුවත් ඔහු අනංකාර සහ ශාංගාර අතර වක්‍ර ව හා දුරස්ථ ව ද හේතුඵල සම්බන්ධයක් ඇති බව පිළිගනියි.<sup>15</sup>

එහෙත් මෙකී ආචාර්යවරුන් දෙදෙනාගේ මත අතර තවත් එක් වෙනසක් ඇත. හෝෂගේ අදහසට අනුව ශාංගාර යන්න සුළුල් අරුතින් ගන්නා විට එය රස යන්නට පර්යාය වෙයි. එහෙත් අග්නිපුරාණ කතුවරයා එය රසවල ප්‍රධාන වර්ගයක් විය යුතු සේ සිතයි. මෙ කී රසවල අනෙක් වර්ග නම් භාසා, කරුණ ආදිය ය. සැබවින් ම, හෝෂ පවා රස සියල්ලෙහි ප්‍රභවය රති ලෙස සලකයි. එහෙත් ඔහු රස 'ශාංගාර' යන්නෙහි තුන් වන කාණ්ඩයක් ද 'ප්‍රේමන්' යන නමින් ඉදිරිපත් කරයි. මේ අනුව එළඹිය හැකි නිගමනය නම්, හෝෂ හා අග්නිපුරාණ කතුවරයා යන දෙදෙනා ම විස්තර කිරීමේ ක්‍රමය අනුව සුළු සුළු වෙනස්කම් සහිත ව කරනුයේ ශාංගාරය පමණක් ම සියලු ම රසවල ප්‍රභවය ලෙස පිළිගන්නා බව යි.

එක ම මත දරන ආචාර්යවරුන් දෙදෙනෙකුන්ගේ මත පිළිබඳ ඉහත කළ සාකච්ඡාවට අනතුරු ව අපි මිලඟට අපගේ මාතෘකාවේ ප්‍රධාන අදහස වෙත හැරෙමු. ඉහත දක්වන ලද පරිදි

ශාංගාරය "රසරාජ" (රස සියල්ලෙහි මුදුන් මල්කඩ) ලෙස නිශ්චිත ව ම සංස්කෘත ආචාර්යවරුන් විසින් නම් කරනු නො ලැබුවත්, ඔවුහු එය රස අතර ශ්‍රේෂ්ඨතම රසය සේ පිළිගත්හ. මීට සාධක ලෙස හරත, රුද්‍රට හා ආනන්දවර්ධන යන සාහිත්‍ය න්‍යායවාදීන්ගේ ද මත උපුටා දක්වන ලදී. හෝජගේ සහ අග්නිපුරාණ කතුවරයාගේ වෙනස් මත මුළුමනින් ම සිත් ඇද ගන්නා වූත්, සතුටුදායක වූත් තත්ත්වයක නො වූවත් එ මගින් ශාංගාර රසයේ ඇති ආධිපත්‍යය වක්‍ර ව පිළිගැනීමට අප මෙහෙයවයි. ශාංගාර රසයේ ඇති ආධිපත්‍යයට පක්ෂ ව තවත් හේතු කීපයක් ඊළඟට එළඹී ආචාර්යවරුන් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද අතර, තවත් හේතු ස්වල්පයක් නිදසුන් සහිත ව පහත දක්වෙයි:

හේමවන්ද්‍ර, විද්‍යාධර, රාමවන්ද්‍ර, ගුණවන්ද්‍ර ආදී සෞන්දර්යවේදීහු - ශාංගාර රසයේ බලපෑම මානව චරිතයට පමණක් සීමා නො වන නිසා ශාංගාර රසයට ඉහළ ම ස්ථානය පිරිනැමූහ. එම බලපෑම මුළු මහත් සත්ව සංහතියට ම පොදු වූවකි. හේදයකින් තොර ව එය සෑම දෙනාට ම හුරු පුරුදු මෙන් ම සෑම දෙනාගේ ම සුඛාස්වාදයට ද හේතු වෙයි.<sup>16</sup>

රෞද්‍ර භාවය, මරණය සහ උදාසීනත්වය මෙන් ම බීහත්සය බැහැර ලන ස්ථායී භාව හැර අන් සියලු ම සංචාරී භාව සමග කාලය හා අවස්ථා ද මත රඳා පවතිමින් සම්බන්ධ ව පවත්නා එක ම රසය මෙය වන බැවින් විශ්වතාපී ශාංගාර රසය විශ්වීයත්වයෙන් යුක්ත බව ප්‍රකාශ කරයි.<sup>17</sup> සැබවින් ම කියතොත්, අවසාන විග්‍රහයේ දී, රෞද්‍ර භාවය, මරණය, උදාසීනත්වය හා බීහත්සය පවා කවර ම හෝ අතකින් ශාංගාර රසයට නෑකම් කියයි. ශාරදාතනය සංචාරීභාව සියල්ල ශාංගාර රසය සමග සම්බන්ධ වන බවට ඉහි කරයි.<sup>18</sup> මෙසේ සම්බන්ධ වනුයේ සථායීභාව නො ව සංචාරීභාව පමණි. සාත්වික භාව ඉතා විශාල සංඛ්‍යාවක් පවා සම්භෝග (ලිංගික, සමාගමය) සහ විප්‍රලම්භ (වියෝගය) යන ශාංගාර රසයේ ප්‍රධාන ප්‍රභේද දෙක ඇතුළත ප්‍රමුඛ ලෙස පවතියි.

මේ රසය පවා වෙනත් බොහෝ අංග සමග සම්බන්ධ වෙයි. විප්‍රලම්භ ශාංගාර කොටස් සහ පූර්ව රාග (පෙර සුදානම), මාන (ආදර කරනවා), ප්‍රවාස සහ ශාප (ගමන නිසා වියෝ වීම හා ශාප වැටීම), කරුණ (දුක ඇති කරන වියෝව), කක්ෂ්‍රී ප්‍රීති (ප්‍රසන්න දර්ශනය) වැනි කාම අවස්ථා දොළහ අභිලාෂ (දැඩි ආශාව)<sup>19</sup> වැනි අනෙක් කාම අවස්ථා දහය; නායක සහ නායිකා සවිස්තර වර්ගීකරණය සහ ඔවුන්ගේ සහායිකාවන් දුකි, සබ් ආදිය, ආලම්බන විභාව යටතේ, ආත්මගත අලංකාර (නායිකා පිළිබඳ සාත්විත අලංකාර) භාව (ආදර අභිනය) වැනි භාව (අභර දභර) හේලා (ක්‍රීඩා අභිනය) ආදිය - ශාංගාර රසය අනෙක් සියල්ලට වඩා විශ්වීයත්වය හා ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අතින් වැඩි බව විෂයේ ඇති මේ පුළුල් භාවයෙන් ම ඔප්පු වෙයි.

තව ද ආලම්බන දෙක, විෂය සහ ආශ්‍රය එකිනෙකක් අවුස්සන එක ම රසය ද මෙය යි. වෙනත් වචනවලින් කියතොත්, වෙනත් රසවල තිබෙන ආලම්බන යුගලය අන්‍යෝන්‍ය වසයෙන් විරුද්ධ ය, උදාසීන ය. මේ රසයේ දී පමණක් ඒවා එකිනෙක මෙසේ සම්බන්ධ වෙයි.

තව ද සහාද (මිත්‍රත්වය), හක්ති (කැප වීම), කාර්පණ්‍ය (දීන බව) යනාදි වසයෙන් විවිධ කාලවල විවිධ ආචාර්යවරුන් විසින් පිළිගන්නා ලද රස ද ශාංගාර රස නමැති මේ පෘථුලත්වය එක් ව වෙනසක් නො දක්වමින් ඊට මුසු වෙයි.

ඉහත දැක්වුණු කරුණු අනුව ඒකාන්ත වසයෙන් මෙසේ කිව හැකි ව තිබේ:

1. සියලු ම රස අතර ශාංගාර රසය ඉතා මත් විශිෂ්ට රසය වෙයි. ඒ හේතුවෙන් එය 'රසරාජ' හෝ 'රසපති' ලෙසින් නම් කිරීම ඇතැම් විට අයෝග්‍ය ද නො වේ. එවැනි අතිශයාර්ථවාචී විශේෂණයක් ඊට යෙදීමට පදනම වනුයේ ඒ රසයට හිමි විස්තීර්ණ ස්වභාවය හා සාර්වභෞමික ආකර්ෂණය යි.
2. ශාංගාර යන්න රස යන්නට ම දිය හැකි පර්යාය පදයක් බවත්, අනෙක් රස සියල්ලක් හුදු ශාංගාර රසයේ ම විවිධ

අවස්ථා වන බවත්, මේ අනුව ශාංගාරය අත් සියලු රස ඉක්ම වූ ඉතා මත් විශිෂ්ට රසය බවත් කියැවෙන හෝඡගේ මතයට අපට මුළුමනින් ම එකඟ විය නො හැකි විය.

3. සියලු ම රස ශාංගාර රසයෙන් ප්‍රභවය ලබන්නේ ය යන හේතුව මත ශාංගාර රසය අතිශ්‍රේෂ්ඨ රසය ලෙස සිතීමට බොහෝ වින්තකයන් පෙලඹීමට ඉඩ ඇත. එහෙත් මේ විශ්වාසය මුළුමනින් ම භාර ගැනීම බෙහෙවින් අසීරු ය. සමහර රස අනුකූලතාව නිසාත් අනෙක් ඒවා අනනුකූලතාව නිසාත් ආදී වසයෙන් සියලු ම රස ශාංගාර රසය සමඟ නිසැක ව ම සම්බන්ධ වන නමුදු ඒ සියල්ලක් ශාංගාර රසයෙන් බිහි නො වන බව පමණක් අපට පිළිගත හැකි වෙයි.

## පාදිය සටහන්

1. එහෙත් රූපගෝස්වාමීන් මධුර රසයට 'හක්තිරසරාජ' යන විශේෂණය යොදයි (බලන්ත, හක්තිරසාමානසින්ධු).
2. නාට්‍ය ශාස්ත්‍ර - 9. 45.
3. රුද්‍රට, කාව්‍යාලංකාර - 14. 38.
4. ආනන්දවර්ධන, ධ්වනිපාලෝක - 2. 7.
5. හෝජ, ශාංගාර ප්‍රකාශ, වී. රාසවන් සංස්කරණය, 47 පිටුව.
6. හෝජ, සරස්වතී කණ්ඩාහරණ, කාව්‍යමාලා සංස්කරණය 1934, 5 පිටුව.
7. හෝජ ශාංගාර ප්‍රකාශ 466 පිටුව.
8. එම, 77 පිටුව.
9. හෝජගේ තර්කයේ සාරය මෙසේ ය:

අහංකාර නමින් හැඳින්වෙන මේ මූලික ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය සෑම කෙනෙකු ම සතු නො වන්නකි. මෙකී ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය කරා එළඹිය හැකි වනුයේ ධර්මිෂ්ඨ මිනිසුනට පමණක් වන අතර, ඔවුන් පූර්ව භවයන්හි දී මෙන් ම මේ භවයෙහි දීත් කළ ධර්මිෂ්ඨ ක්‍රියාවල හා පළපුරුදුකම්වල ද බලයෙහි ඔවුන්ට එම ශක්තිය වෙත එළඹිය හැක්කේ. මිනිසාගේ ආත්මයට උරුම අගනා ධනය මෙය වන අතර, ඔහු සතු උතුම් ගුණාංග සියල්ලෙහි උපත ද මෙය ම වෙයි. එකී පුද්ගලයාගේ මේ ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය වන අහංකාරය පිබිඳෙන අතර, සහෘදය රසික හෙවත් 'නාට්‍ය රසික' යන නම ලැබීමට සුදුස්සාත් ඔහු ම පමණක් වන වෙයි. රසික (සොම්නස ලබන්නා) යන නම ලබනුයේ ද ඔහු පමණක් අතර අහංකාරය හෝ ශාංගාරය පවත්නේ ඔහු සතු ව ය. එසේ නො වුව හොත් ඔහුට තීරස (රස වින්දන ප්‍රවණතාව ගුණය වූ තැනැත්තා) යන නම ලැබෙනු ඇත. වෙනත් වචනවලින් කියතොත්, ලෝකය ප්‍රසන්න කළ හැක්කේත්, කාව්‍යමය ප්‍රීතිය ලැබිය හැක්කේත්, අහංකාරීට (ආත්මාර්ථකාමියාට), ශාංගාරීට

(කාමුකයාට), කවියාට හෝ නාට්‍ය රසිකයාට ම පමණි. රතිය, භාසය හා උත්සාහය ආදී භාවයන් පිබිඳෙන්නේ ආත්මාර්ථකාමියෙකු හෝ කාමුක තැනැත්තෙකු තුළ පමණි. මෙකී භාව ආත්ම රාගය හෝ යට කී ප්‍රවණතාව නැති තැනැත්තා තුළ හට නො ගනී. එ බැවින් රස උපදින්නේ රතිය (ආලය) ආදිය තුළින් බව පවසන හරත විශ්වාස කිරීම සාධාරණ නො වෙයි. රතිය ආදිය ඉස්මතු වීමට හේතු වනුයේ ප්‍රාණයේ ගැබ් වන ශාංගාර රස නමැති එක්තරා විශේෂ ආකාරයක ආත්මයක් බව කීම වඩා තර්කානුකූල ය.

(එම, පිටු 464, 517, 470) අග්නිපුරාණ කතුවරයා යොදන 'ශාංගාරීන්' යන පදය රතිප්‍රිය තැනැත්තා යන අර්ථය නො ව රසික යන අර්ථය ද පවසන බව සලකන්න. (අග්නිපුරාණ 339. 8).

10. එම, පිටු 469, 471, 517, 472 - ශාංගාර ප්‍රකාශ,

11. එම, පිටු 517, 472, 520, 463, 450.

12. එම 463 පිටුව.

හෝජගේ මේ ප්‍රකාශය ඉතියක් කොට ගත් කවිකර්ණපුර සියලු ම රස ප්‍රේමන් රසයෙහි ඇතුළු කළේ ය. අලංකාරකොස්තුහ, එස්. පී. හට්ටාවාරිය සංස්කරණය, 1926, පිටුව 487.

13. 'සෑම දෙයක් ම අපගේ ආත්මයාගේ ම ප්‍රමෝදය සඳහා අපට ප්‍රිය වෙයි'. (බහදාරණාක උපනිෂද් - 2 - 4 - 5).

14, 15. (අග්නිපුරාණ 339/1-8).

16. යට කී ශාංගාර ප්‍රකාශ 513 පිටුව.

හෝජට අනුව ශාංගාරය අනංකාරයෙන් පැන නගිනත් ඔහු අනංකාර යන්න ශාංගාරයට පර්යාය පදක් සේ යොදයි.

17. විශ්වනාථ, සාහිත්‍ය දර්පණ, 3 - 186.

18. ශාරදාතනය, භාව ප්‍රකාශ, 91.

19. කාව්‍යානුශාසන, 81, ඒකාවලී, 99, නාට්‍ය දර්පණ, 163.